

Agnieszka Drozdowska

Uniwersytet w Białymstoku

orcid.org/0000-0003-2713-7958

O działalności Ligi Kobiet w okręgu białostockim (w świetle „Naszej Pracy”)¹

About the activity of the Women’s League in the Białystok district (in the light of „Nasza Praca” [„Our Work”])

Słowa kluczowe: Liga Kobiet, Białystok, PRL, „Nasza Praca”

Keywords: Women’s League, Białystok, PRL, „Nasza Praca” [„Our Work”]

Abstract

The paper concerns the activity of the Women’s League branch in the territory of the Białystok Province in the years 1947–1989, which was recorded on the pages of „Nasza Praca” [„Our Work”] – monthly / biweekly of the Main Board of the Women’s League. The letter was intended for internal use of the organization. It presents the principles and guidelines for the functioning of the Women’s League branches in the area. The letter contained information, among others about the size of the composition of the Białystok Women’s Division and the work undertaken by the Provincial Board in order to implement the assumptions set by the Main Board of the Women’s League. The analysis of the magazine made it possible to observe the activity of Białystok activists in the light of the political events of the Polish People’s Republic.

Działalność Ligi Kobiet nie budziła dotąd większego zainteresowania wśród badaczy. Wyjątek stanowi praca doktorska Barbary Nowak², traktująca

¹ Artykuł przygotowany w ramach realizacji projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki pt. *Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945–1989)* – nr 2017/25/B/HS3/02015.

² B. Nowak, *Serving women and the state: the league of women in Communist Poland*, [praca doktorska], The Ohio State University 2004, https://etd.ohiolink.edu/pg_10?0::NO:10:P10_ACCESSION_NUM:osu1091553624, [dostęp: 30.09.2018].

o całościowej działalności organizacji, oraz Izabeli Ratman-Liwerskiej³, która zwróciła uwagę na społeczno-wychowawczą rolę Ligi. Wśród nielicznych opracowań tematu najwięcej uwagi poświęcono pierwszym latom działalności organizacji, pod nazwą Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet. Znaczące ustalenia wnosi artykuł Dariusza Jarosza *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*⁴. Największą uwagę na działalność organizacji na terytorium województwa białostockiego, w świetle materiałów archiwalnych i prasowych, zwróciły Małgorzata Dajnowicz⁵, Agnieszka Stasiewicz⁶ oraz Emilia Świętochowska⁷.

³ I. Ratman-Liwerska, *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Białystok 1984.

⁴ D. Jarosz, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*, [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. 2, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarz, Warszawa 2009, s. 307–330.

⁵ M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016, s. 295–307; eadem, *Obchody Międzynarodowego Roku Kobiet 1975 na Białostocczyźnie (na tle głównych kierunków działalności Ligi Kobiet w kraju i regionie)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiectych” 2017, nr 1(2), s. 9–25; eadem, „Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach „Naszej Pracy” – biuletynie Ligi Kobiet (1947–1953), [w:] *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 5, *Metamorfozy bezpieczeństwa. Terażniejszość i przeszłość*, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, Lublin 2017, s. 409–420; eadem, *Działalność Ligi Kobiet na obszarze kraju w świetle czasopism organizacji – „Kobiety Dzisiejszej” (1946–1947) i „Kobiety” (1947–1949)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” t. 21, z. 3(51), 2018, s. 57–74; eadem, „Kobieta dzisiejsza. Dwutygodnik Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” jako platforma informacyjna o kierunkach prac organizacji (w początkowym okresie formowania struktur), [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Prasa organizacji politycznych*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2017, s. 73–83; eadem, „Zwierzciadło” – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961, 1982–1989), „Rocznik Historii Prasy Polskiej”, t. 20, z. 3(47), 2017, s. 67–90; eadem, *Kobiety – polityka – wybory w świetle „Zwierzciadła: pisma Ligi Kobiet Polskich” (1982–1990)*, [w:] *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, red. G. Radomski, M. Strzelecki, K. Sopolnińska, Toruń 2018, s. 107–125; eadem, *Liga Kobiet w terenie. Kierunki działalności organizacji na przykładzie struktur białostockich w latach 1966–1981*, „Niepodległość i Pamięć. Czasopismo humanistyczne” R. 25, 2018, nr 2(62), s. 161–180.

⁶ A. Stasiewicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1945–1948 na Białostocczyźnie w świetle dokumentów PPR*, [w:] *Kobiety na zakręcie 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014, s. 52–76.

⁷ E. Świętochowska-Bobowik, „Kwestia kobieca” i jej propagandowe wykorzystanie przez władze na przykładzie działalności Ligi Kobiet i Wydziału Kobiectego KW PZPR w Białymstoku w latach 1945–1953, [w:] *Kobieta a patriotyzm. Konteksty historyczno-pedagogiczne XX-XXI wieku*, red. E. Kryńska, A. Szarkowska, U. Wróblewska, Białystok 2012, s. 167–176; eadem, *Sytuacja społeczna kobiet w PRL w latach 1956–1970 na przykładzie województwa białostockiego*,

Biuletyn informacyjny „Nasza Praca” ukazywał się w latach 1947–1990. Jednak na potrzeby artykułu końcowy zakres stanowi rok 1975. Przyjęte ramy czasowe wynikają także z sytuacji politycznej i administracyjnej kraju. Celem artykułu jest prezentacja kierunków działalności Ligi Kobiet woj. białostockiego eksponowanych na łamach biuletynu „Nasza Praca” do reformy administracyjnej 1975 roku⁸.

Krótką charakterystyka pisma

„Nasza Praca” to pismo wewnętrzne Ligi Kobiet wydawane przez Zarząd Główny, którego pierwszy numer ukazał się w marcu 1947 roku jako miesięcznik. Od 1950 r. „Nasza Praca” wychodziła co dwa tygodnie⁹. Biuletyn miał przede wszystkim stanowić pomoc organizacyjną dla wszystkich członkiń Ligi Kobiet w terenie. Na łamach pisma poruszano problemy wewnętrzne organizacji, prowadzono dyskusje, rozstrzygano wątpliwości oraz omawiano wady i niedoskonałości w pracy organizacji, a także rozpowszechniano wiadomości o aktywności kół terenowych Ligi. Ponadto zamierzano informować o działalności zagranicznych ruchów kobiecych i zamieszczać recenzje książek, broszur i czasopism oraz przegląd prasy kobiecej¹⁰. Dużą uwagę skupiano na propagandzie ideologicznej, udziale kobiet w kampanii wyborczej do sejmu, obchodach rocznic, dni kobiet i dni dziecka. Prezentowano postacie odznaczone krzyżami zasługi, a w późniejszych numerach także sylwetki polskich bohaterek rewolucji październikowej.

Zarówno szata graficzna, nakład i cena pisma ulegały zmianie. Początkowo wychodziło w czarno-białej szacie graficznej w formacie A5. Pierwsze numery

[w:] *„Mała stabilizacja” w województwie białostockim 1956–1970*, red. M. Markiewicz, Białystok 2012, s. 197–228.

⁸ Miasta powiatowe woj. białostockiego do 1975 roku: Gołdap, Suwałki, Sejny, Olecko, Elk, Augustów, Dąbrowa Białostocka, Grajewo, Mońki, Sokółka, Kolno, Łomża, Zambrów, Wysokie Mazowieckie, Łapy, Białystok, Bielsk Podlaski, Hajnówka, Siemiatycze.

⁹ „Nasza Praca: miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” w latach 1947–1949 wychodził jako miesięcznik, w latach 1950–1951 jako dwutygodnik, a od 1952 do 1956 roku znowu jako miesięcznik. Pismo zmieniło podtytuł w 1957 roku. Od tego czasu ukazywało się jako „Nasza Praca: biuletyn informacyjny Zarządu Głównego Ligi Kobiet”. W latach 1957–1958 wychodziło nieregularnie, a od 1959 do 1990 roku jako miesięcznik. Jednak od 1960 roku pojawiło się z podtytułem: „biuletyn organizacyjny Ligi Kobiet”. W 1965 roku skrócono podtytuł do „biuletyn organizacyjny”, a w 1967 roku do „biuletyn”. Od 1979 roku pismo ukazywało się jako „dwumiesięcznik Zarządu Głównego Ligi Kobiet”, a od 1981 roku z podtytułem „miesięcznik Ligi Kobiet”. Katalog Bibliotek BUW: <https://bit.ly/2OKBTXs>, [dostęp: 30.08.2018].

¹⁰ *Od Redakcji*, „Nasza Praca” 1947, nr 1, s. 1–2; M. Dajnowicz, *Działalność SOLK...*, op. cit., s. 298.

pisma ukazały się w nakładzie 15 tys. egzemplarzy, w cenie 15 zł¹¹. Jak zauważała redakcja w drugim numerze w 1947 r. „pisma nasze są jeszcze dalekie od ideału dobrego pisma kobiecego i organizacyjnego”¹². Przyczyną tego był brak funduszy i zaangażowania członkiń Ligi w tworzenie pisma. W 1950 r. koszt jednego egzemplarza dwutygodnika „Nasza Praca” ustalono na kwotę 25 zł¹³. W 1952 r. wydawano „Naszą Pracę” w nakładzie 25 100 egzemplarzy, w cenie 75 groszy¹⁴. Nakład pisma był zmienny nawet w tym samym roku. W 1953 r. nakład wahał się od 10 tys. do 40 tys. egzemplarzy, w cenie 50 groszy¹⁵. W styczniu 1955 r. nakład wynosił 100 tys. egzemplarzy i stale rósł, by w ostatnim kwartale osiągnąć 160 tys. numerów, w cenie 50 groszy¹⁶. W kolejnych latach nakład zmniejszał się i w październiku 1965 r. wyniósł 3 tys. egzemplarzy¹⁷. Nie wszystkie numery podawały nakład pisma oraz jego cenę. W latach 70. informacja taka praktycznie nie występuje.

Pismo składało się ze stałych rubryk omawiających bieżącą działalność organizacji, wytyczne dla pracy Ligi oraz informacje o działalności organizacyjnej kobiet z innych krajów, głównie z Europy Wschodniej i Związku Radzieckiego¹⁸. Najwięcej informacji o woj. białostockim zawartych było w stałej rubryce *Liga Kobiet przy pracy*, w późniejszym okresie zatytułowanej *Z pracy Zarządów i Kół...* W rubrykach tych zamieszczano szersze sprawozdania z działalności wojewódzkich oddziałów, przesyłane przez Zarząd Wojewódzki/Powiatowy lub tworzone po wizytacji delegacji Zarządu Głównego. Ponadto w piśmie występowały działy drukowane nieregularnie, m.in. *Głosy z terenu*, *Listy z terenu*, *Sprawy organizacyjne*, *Co czytać*, *Telegramy*¹⁹. Listy pisały również kobiety z woj. białostockiego. Działy te cieszyły się popularnością ze względu na fakt, iż ZGLK wypłacał autorom listów honorarium w wysokości 10 zł od opublikowanego wiersza. Zdecydowanie umniejsza to wiarygodność przesyłanych informacji. Wszystkie bowiem zawierają wyłącznie pochwałę działań podejmowanych przez Zarząd Główny i oddziały terenowe.

¹¹ *Nasza prasa*, „Nasza Praca” 1947, nr 2, s. 16; *Telegramy*, „Nasza Praca” 1948, 2–3, s. 32.

¹² *Ibidem*, s. 17.

¹³ *W sprawie rozdzielnika „Naszej Pracy”*, „Nasza Praca” 1950, nr 1, s. 51–52.

¹⁴ „Nasza Praca” 1952, nr 3, s.1.

¹⁵ „Nasza Praca” 1953.

¹⁶ „Nasza Praca” 1955, nr 12.

¹⁷ „Nasza Praca” 1965, nr 10, s. 2.

¹⁸ M. Dajnowicz, *Działalność SOLK...*, op. cit., s. 296–297.

¹⁹ Eadem, *„Walka o pokój”...*, op. cit., s. 411.

Zarys historyczny LK w woj. białostockim

Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet została powołana w Białymstoku w marcu 1946 roku, jednak formowała się już od sierpnia 1945 r. Inicjatywę powołania oddziału w Białymstoku podjęła Edwarda Orłowska, która została wiceprzewodniczącą Zarządu Wojewódzkiego²⁰. Przewodniczącą Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet w Białymstoku wybrano Wandę Wenclik, a sekretarzem Korę Karłowicz²¹. Była to najbardziej masowa i upolityczniona organizacja kobieca w Polsce Ludowej. Główny nacisk, w pierwszym okresie rozwoju organizacji, kładziono na rozbudowę aktywu oraz udzielanie realnej pomocy kobietom w trudnej sytuacji życiowej²². W kwietniu 1946 r. SOLK w woj. białostockim miała skupiać ok. 3 500 działaczek, a pod koniec roku już 4 500²³.

Według informacji zawartych w „Naszej Pracy” na dzień 1 sierpnia 1947 r. na terenie województwa białostockiego było utworzonych 112 kół, które zrzeszały 7 400 aktywistek. Stan ten wzrósł w ciągu następnych dwóch miesięcy o 200 nowych członkiń i 7 kół terenowych. Największą liczbę wśród nowo przybyłych osób stanowiły gospodynie domowe ze wsi²⁴. W 1952 r. Liga Kobiet na terytorium województwa białostockiego zrzeszać miała w swych szeregach ok. 50 tys. członkiń²⁵. Zarząd Wojewódzki Ligi Kobiet w Białymstoku zadeklarował utworzenie do 22 lipca 1955 r. 125 kół blokowych Ligi Kobiet, których celem było szerzenie współpracy kulturalno-oświatowej i popularyzowanie historii walki ludności

²⁰ „Edwarda Orłowska (1906–1977), działaczka Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi od 1926 r.; komunistka urodzona w Białymstoku; I sekretarz KW PPR w Białymstoku w latach 1944–1945, od 1946 r. KC PPR; wiceprzewodnicząca Wojewódzkiego Zarządu SOLK w Białymstoku, w latach 1946–1948 kierowała Wydziałem Kobięcym PPR, a po zjednoczeniu z PPS i powstaniu PZPR analogiczną komórką przy KC PZPR do 1953 r.” Cyt. za: M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 163, przyp. 7; *Katalog kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL*, [w:] <https://bit.ly/2OKrZoM>, [dostęp: 6.10.2018]; A. Stasiewicz, op. cit., s. 54, przyp. 10.

²¹ I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 119.

²² E. Świętochowska-Bobowik, „*Kwestia kobieca*”..., op. cit., s. 168–169; M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 162–165; eadem, „*Walka o pokój*”..., op. cit., s. 413; D. Jarosz, op. cit., s. 310–311.

²³ A. Stasiewicz, op. cit., s. 54, 57; M. Dajnowicz, *Obchody Międzynarodowego Roku Kobiet...*, op. cit., s. 9–25; eadem, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 164; D. Jarosz, op. cit., s. 307–330.

²⁴ *Przyrost organizacji w ramach akcji przygotowawczej do Sesji Komitetu Wykonawczego Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet*, [w:] *Sprawozdanie z akcji przygotowawczej przed Sesją Komitetu Wykonawczego Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet*, „*Nasza Praca*” 1947, nr 7–9, s. 31.

²⁵ *Co piszą o nas*, „*Nasza Praca*” 1953, nr 1, s. 36–37.

o wyzwolenie społeczne Białegostoku²⁶. Jak wynika z analizy następných numerów „Naszej Pracy”, nie osiągnięto tego celu. Bowiem do końca 1965 r. sieć kół blokowych i terenowych w miastach, miasteczkach i osiedlach to zaledwie 64 z liczbą 1 235 członkiń. Wzmoczoną pracę w tym zakresie Zarząd Wojewódzki LK w Białymstoku rozpoczął dopiero po IV Krajowym Zjeździe LK. W marcu 1967 r. działały już 244 koła blokowe zrzeszające 4 805 działaczek²⁷.

Pierwsza wzmianka o województwie białostockim na łamach pisma pojawiła się już w trzecim jego numerze. Poinformowano wówczas o włączeniu się członkiń powiatu łomżyńskiego w akcję pomocy przyczółkowi, we wszystkich powiatach Liga włączyła się „w akcję pomocy zimowej, pomocy powodzianom, oraz współpracowała w podjętej przez kuratorium akcji organizowania kolonii i półkolonii”²⁸. W 1947 roku 60 członkiń Ligi Kobiet z Białegostoku uczestniczyło w kursie kroju, a oddział LK w Łomży rozpoczął prowadzenie kursu gospodarstwa domowego i działu pośrednictwa pracy. Ponadto celem Ligi Kobiet województwa białostockiego miała być walka o pokój na świecie, zwalczanie alkoholizmu oraz zaangażowanie kobiet w hodowlę jedwabników²⁹. W pierwszym okresie kierunku działalności organizacji nie były wyznaczone przez program czy statut. Kobiety same zaczęły prowadzić działalność organizatorską, opiekuńczą, higieniczno-sanitarną, kulturalno-oświatową i usługowo-opiekuńczą³⁰. Liga prowadziła głównie opiekę nad matką i dzieckiem oraz działania aktywizujące kobiety w życiu zawodowym³¹.

W pierwszym okresie funkcjonowania organizacji założono w Białymstoku Komisję Społeczno-Obyczajową, której celem była walka z nierządem wśród kobiet, żebractwem i przestępczością wśród nieletnich. Działaczki LK woj. białostockiego pisały telegramy i listy do Zarządu Głównego, w których informowały o działaniach w terenie oraz prosiły o wskazówki dotyczące prowadzenia oddziału. Analiza artykułów pozwoliła zauważyć, że w początkowym okresie

²⁶ *Praca Naszej Organizacji. Sprawozdawczo-wyborcza akcja LK przebiega pomyślnie w całym kraju*, „Nasza Praca” 1954, nr 7–8, s. 37.

²⁷ Z. Lenart, *O pracy w miejscu zamieszkania*, „Nasza Praca” 1967, nr 3, s. 52–53.

²⁸ *Liga Kobiet przy pracy. Białystok*, „Nasza Praca” 1947, nr 3–4, s. 25.

²⁹ Ibidem. W 1949 r. podczas Krajowej Konferencji LK jedna z białostockich członkiń Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet – Dachłowa, w ramach walki o pokój, zadeklarowała realizację 50 tys. godzin pracy przez gospodynie domowe i nasilenie akcji pomocy dla kobiet krajów walczących. Nie wskazano jednak, w jaki sposób zamierzano realizować podjęte zobowiązania. (Szczecin zadeklarował pomoc przy odgruzowaniu miast i wsi, woj. olsztyńskie porządkowanie ogródków jordanowskich i zieleńców oraz zorganizowanie dwóch punktów szkolenia analfabetów). Zob. *Krajowa Konferencja Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1949, nr 6, s. 14–16; M. Dajnowicz, *„Walka o pokój”...*, op. cit., s. 412.

³⁰ I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 121–123.

³¹ M. Dajnowicz, *Działalność Ligi Kobiet...*, op. cit., s. 60.

funkcjonowania organizacji oddziały terenowe, tego samego województwa, nie współpracowały ze sobą. Dla przykładu w numerze 2–3 z 1948 ukazały się dwa listy z Białegostoku i pierwszy oddział prosił o wskazówki, jak prowadzić spotkania i zwiększać liczbę członkiń, a drugi oddział LK, przy Radzie Kobiecej w Fabryce Pluszu, opisywał metody pracy Rady. Polegały one na wciągnięciu wszystkich pracujących kobiet do Ligi, podnoszeniu ich poziomu ideologicznego oraz udzielaniu im pomocy w pracy i życiu prywatnym. Od początku działalności LK przeciwstawiała się dyskryminacji kobiet w pracy, o czym pisała Rada Kobiet w Fabryce Przyrządów i Uchwytów w Białymstoku. Promowanie współpracy między oddziałami powiatowymi i wojewódzkimi rozpoczęto dopiero w latach 50. poprzez organizowanie imprez kulturalnych³².

Dużą wagę od lat 50. XX w. woj. białostockie przywiązywało do akcji polityczno-propagandowych, oświatowych i opiekuńczych³³. Nawiązywano współpracę z kobietami radzieckimi poprzez naukę języka rosyjskiego, wymianę korespondencji, obchody Dnia Kobiet, Dnia Dziecka. Jak podaje „Nasza Praca”,

wszystkie koła terenowe, w ramach Czynu 8 Marca organizują świetlice, zespoły czytelnicze i artystyczne. W wielu kołach kobiety rozpoczęły naukę języka rosyjskiego. Dla zacieśnienia węzłów przyjaźni ze Związkiem Radzieckim kobiety województwa białostockiego nawiązały korespondencję z kobietami radzieckimi³⁴.

Ponadto z okazji Dnia Kobiet w Białymstoku odbyły się manifestacje uliczne, zorganizowano akademie w gromadach wiejskich, w spółdzielniach produkcyjnych w Mieleśzkach, Rajsku, Augustowie i Czyżach oraz w Teatrze im. Al. Węgierki w Białymstoku, podczas których m.in. wręczono Srebrne Krzyże Zasługi oraz przeprowadzono badania i porady lekarskie dla dzieci³⁵. W latach 50. kontynuowano też walkę z alkoholizmem. Zarząd województwa białostockiego Ligi Kobiet od października do grudnia 1951 r. zorganizował 750 spotkań uświadamiających zagrożenia wynikające z nadmiernego spożywania alkoholu, w których miało uczestniczyć ok. 14 tys. osób³⁶. Wśród działań podejmowanych w latach 50. była pomoc społeczna oraz współzawodnictwo³⁷. Członkinie LK w Białymstoku opiekowały się spółdzielnią niewidomych i codziennie wieczorem przez godzinę

³² A. Golsztyńska, *Nasz udział w Festiwalu Polskich Sztuk Współczesnych*, „Nasza Praca” 1952, nr 7–8, s. 35.

³³ D. Jarosz, op. cit., s. 311; I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 124–136.

³⁴ *Liga Kobiet przy pracy... Przegląd zobowiązań na 8 Marca*, „Nasza Praca” 1950, nr 5, s. 14.

³⁵ *Korespondentki prasowe piszą... Przebieg uroczystości 8 Marca*, „Nasza Praca” 1950, nr 6, s. 27, 38.

³⁶ J. Juzoniowa, *Liga Kobiet w walce z alkoholem*, „Nasza Praca” 1952, nr 7–8, s. 30–32.

³⁷ *Apel. Robotnice PGR woj. białostockiego wzywają kobiety do współzawodnictwa o tytuł przodownicy Państwowych Gospodarstw Rolnych*, „Nasza Praca” 1956, nr 5, s. 26.

czytały niewidomym książki. Ponadto zorganizowały sekcję pracy i pomocy sąsiedzkiej, której celem było udzielanie pomocy kobietom³⁸.

Rozwój Ligi Kobiet na terytorium województwa białostockiego utrudniało wiele czynników. W sprawozdaniach do Zarządu Głównego wskazywano na zacofanie województwa w porównaniu z innymi, rolniczy charakter terenu oraz działalność Kościoła, który wywiera silny wpływ na kobiety wiejskie i zmniejsza ich zainteresowanie Ligą³⁹. Działalność poradni utrudniały braki lokali oraz wykwalifikowanych instruktorów⁴⁰. Mimo to prowadzono akcje wyborcze poprzez organizowanie Kół Ligi Kobiet przy komitetach rodzicielskich oraz narady gminne dla kobiet⁴¹. W okresie wyborczym 19 października 1952 r. odbyła się w Białymstoku narada kobiecego aktywu nauczycielskiego, podczas której podkreślono znaczenie działalności nauczycieli wśród młodego pokolenia. Ponadto wskazano, że najbardziej liczną grupę nauczycielek w Lidze Kobiet woj. białostockiego tworzą nauczycielki z powiatu suwalskiego⁴².

Aktywność kobiet z województwa białostockiego wpłynęła na możliwość organizowania narad krajowych. Zarząd Wojewódzki Ligi Kobiet w Białymstoku 5 marca 1953 roku zorganizował naradę radnych i przodujących kobiet ze spółdzielni produkcyjnych w Białymstoku, w której uczestniczyło łącznie 450 osób. Na zaproszenie Zarządu Wojewódzkiej Ligi Kobiet przybyły członkinie Gminnych Rad Narodowych z Wrocławia, Poznania, Bydgoszczy i Lublina oraz przedstawiciele władz państwowych i partii⁴³. Przedstawicielki LK w województwie białostockim również uczestniczyły w kongresach krajowych⁴⁴.

Przodowanie województwa białostockiego uwidacznia się także w aktywizacji kobiet. Od 1958 r. Liga Kobiet w Białymstoku prowadziła ośrodek gospodarstwa domowego (było tylko 6 w całym kraju), którego celem była popularyzacja

³⁸ *Co piszą o nas*, „Nasza Praca” 1953, nr 1, s. 36.

³⁹ *Sprawozdanie z dotychczasowego przebiegu akcji wyborczej LK*, „Nasza Praca” 1952, nr 1–2, s. 14–16.

⁴⁰ I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 136–137.

⁴¹ *Sprawozdanie z dotychczasowego przebiegu akcji...*, op. cit., s. 15.

⁴² D. Rosławska, *Narady przodujących kobiet w okresie wyborczym. Woj. narada kobiecego Aktywu Nauczycielskiego w Białymstoku*, „Nasza Praca” 1952, nr 10–11, s. 32–35.

⁴³ S. Rak, *Narada radnych i przodujących kobiet ze spółdzielni produkcyjnych w Białymstoku*, „Nasza Praca” 1953, nr 4, s. 24–25.

⁴⁴ W II Krajowym Kongresie Kobiet, połączonym z obchodami 10-lecia LK, uczestniczyło 59 kobiet z woj. białostockiego. Skład delegatek wybranych w wyborach dwustopniowych winien był wyglądać następująco: 35% robotnic, 30% chłopek, 15% inteligencji pracującej, 20% gospodyń domowych. Zob. *Instrukcja Zarządu Głównego Ligi Kobiet w sprawie wyboru delegatek na II Krajowy Kongres Kobiet w roku 1956*, „Nasza Praca” 1956, nr 4, s. 21.

wiedzy z tego zakresu poprzez prelekcje, pokazy, wystawy i stałe poradnictwo oraz doszkalanie instruktorek z województwa⁴⁵.

W latach 50. widoczny jest rozwój kół LK w powiecie suwalskim. Zarząd Powiatowy składał się z 18. osób, które pracowały przy pomocy sekcji organizacyjnej, kulturalno-oświatowej, pracy i opieki oraz sekcji przysposobienia zawodowego. Przewodniczącą każdej z sekcji była jedna z członkiń Zarządu. Prezydium w składzie 6-osobowym ustalało plan pracy, który zatwierdzał Zarząd Powiatowy. ZPLK w Suwałkach został wskazany jako godny naśladowania, ze względu na zaangażowanie i prężne działanie w terenie⁴⁶. W Suwałkach w 1951 roku istniało 14 kół terenowych, w których zrzeszonych miało być 450 członkiń. Ponadto działało 50 przodownic społecznych. Zarząd Powiatowy w celu realizacji wytycznych ZGLK współpracował z innymi organizacjami masowymi na tym terenie⁴⁷. W latach 60. koło LK w Suwałkach przeprowadziło wśród kobiet kampanię propagandową, w celu włączenia ich do akcji „Milion kobiet oszczędza w SOP”⁴⁸.

„Nasza Praca” publikowała nie tylko informacje pochlebne dla zarządów wojewódzkich. Na łamach pisma pojawiała się krytyka niewielkiego zaangażowania w rozwój organizacji oddziału w Zambrowie oraz brak oddziału LK w Siemiatyczach⁴⁹. Przyczyn tego upatrywano w braku wyszkolonych kadr, które miałyby organizować koła Ligi⁵⁰. Ponadto skrytykowano na łamach pisma członkinie Zarządu Wojewódzkiego LK w Białymstoku za udzielanie szczegółowych informacji o członkach i planach organizacji, bez wylegitymowania osób pytających⁵¹.

Jak wynika z analizy pisma, LK w latach 60. koncentrowała swą działalność na uświadamianiu kobiet w kwestii wychowania dzieci i młodzieży oraz zdrowia

⁴⁵ *Organizacja działalności oświatowej w zakresie gospodarstwa domowego. Ośrodki gospodarstwa domowego*, „Nasza Praca” 1960, nr 11, s. 37; A. Zdybel, *Placówki Gospodarstwa Domowego Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1975, nr 3, s. 11–17.

⁴⁶ M. Wawrykowska, *Jak pracuje Zarząd Powiatowy w Suwałkach*, „Nasza Praca” 1951, nr 11–12, s. 30–32.

⁴⁷ Eadem, *Wnioski i uwagi z wizytacji terenu. Jeszcze raz o Suwałkach*, „Nasza Praca” 1951, nr 19, s. 32–33.

⁴⁸ J. Iwanicka, *Zarządy Kół LK i Komisje Kobiet Pracujących – wspólnie dla dobra kobiet*, „Nasza Praca” 1963, nr 5–6, s. 19–20.

⁴⁹ Mimo braku powiatowego koła LK w Siemiatyczach w grudniu 1960 r. pojawiła się informacja o prężnym działaniu koła rolniczego i Koła Gospodyń Wiejskich we wsi Radziszewo-Sieńczuch. Współpraca tych kół wpłynęła nie tylko na zakup maszyn rolniczych, ale także rozwój oświaty w tej wsi. Zob. E. Kosk, *Wieś białostocka budzi się...*, „Nasza Praca” 1960, nr 12, s. 65–68.

⁵⁰ *Nowe życie w białostockim Zambrowie*, „Nasza Praca” 1955, nr 7–8, s. 15–16.

⁵¹ Z. Sobierajska, *Wnioski i uwagi z wizytacji terenu. Same wyciągnijmy wnioski*, „Nasza Praca” 1951, nr 17, s. 30–31.

i higieny⁵². Promowano czytelnictwo i rozwój gospodarstwa domowego. Ważną kwestią stały się poradnie prawno-społeczne⁵³. Niski był jednak udział kobiet woj. białostockiego w radach miasta⁵⁴. Od końca lat 50. dużą aktywność w zakresie organizowania konferencji powiatowych wykazywał Zarząd Powiatowy LK w Augustowie, Grajewie i Łapach. Innowacyjność prowadzonych zjazdów i konferencji polegała na wykorzystywaniu różnych środków przekazu w celu realizacji wytycznych ZGLK. Działaczki pow. augustowskiego, w celu poznania potrzeb kobiet i ich opinii o swojej działalności, rozesłały członkiniom LK ankiety. Pochwalono referat przedstawicielki koła, mówiący o celu pracy LK w Grajewie, jakim było podnoszenie kwalifikacji zawodowych kobiet. Jedna z członkiń LK zażądała na konferencji sprecyzowania, na czym ma polegać praca LK w zakresie wychowania dzieci i młodzieży⁵⁵.

Zarząd Powiatowy w Augustowie zorganizował wystawę sprzętu gospodarstwa domowego, w czasie której przewodnicząca Zarządu, Maria Sobolewska, wygłosiła sprawozdanie z działalności organizacji. Podczas wystawy zaprezentowano nowoczesny sprzęt, pokazy przyrządzania oraz degustację surówek i ciast. Wyświetlono film o zaletach zdrowego odżywiania się. Konferencję uznano za wzorcową, ze względu na koncentrację środków działania i wzbogaconych form oddziaływania na środowisko. LK w Augustowie szczególną uwagę zwróciła na upiększenie miasta, dlatego zorganizowano tam konkurs kwiatowo-warzywny, w którym wzięło udział ok. 100 uczestniczek. Powiatowy Zarząd LK w Augustowie uruchomił także „poradnictwo w estetycznym urządzeniu mieszkań, a nawet lokali publicznych, jak stołówki, sklepy, restauracje”⁵⁶. Sekcja ta prowadziła spotkania i prelekcje o estetycznym urządzeniu wnętrz i pielęgnacji kwiatów doniczkowych. Delegatka ZGLK nie pominęła w swym sprawozdaniu także wad powiatowej LK w Augustowie. Za największą wadę uznano niewielką działalność LK na wsiach. Świadczyła o tym mała liczba kół gospodyń wiejskich, które działały tylko w 17% wsi powiatu augustowskiego (23 wsie na 132 możliwe) i zrzeszały 303 kobiety. Kobiety wiejskie niechętnie brały też udział w ogólnej dyskusji podczas konferencji⁵⁷.

⁵² L. Lubowska, *Udział Ligi Kobiet w podnoszeniu higieny i zdrowotności społeczeństwa*, „Nasza Praca” 1962, nr 2, s. 23–30; I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 141–143.

⁵³ M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 167–171.

⁵⁴ Najwyższy udział kobiet w radach miasta był w Łodzi – 34,8% i Warszawie – 23,1%. W województwie białostockim wynosił 10,7%. Więcej: W. Jackowska, *Współpracę z radnymi i radami postawmy na czołowym miejscu*, „Nasza Praca” 1965, nr 10, s.3.

⁵⁵ M. Mroczek, *Spostrzeżenia, uwagi i wnioski z konferencji w Grajewie*, „Nasza Praca” 1960, nr 10, s. 22–27.

⁵⁶ Eadem, *Nieco pokonferencyjnych wniosków i pytań*, „Nasza Praca” 1960, nr 11, s. 12.

⁵⁷ Ibidem, s. 14–16.

W latach 60. rozwinęło swą działalność także koło LK w Bielsku Podlaskim. Szczególną uwagę poświęcało poradnictwu prawnospołecznemu oraz pomocy osobom starszym i samotnym. Ponadto panie angażowały się w działania na rzecz lokalnej społeczności, m.in. poprzez zbiórkę pieniędzy na budowę ogrodzenia przy Liceum Białoruskim w Bielsku Podlaskim⁵⁸.

22 marca 1962 r. powołano Zarząd Gromadzki LK w Białowieży, który do marca 1963 r. liczył 45 członkiń. W ciągu roku przeprowadzono 8 zebrań, na których prezentowano działalność Oddziału w Białowieży, wśród której wyróżniono utworzenie zakładu fryzjerskiego przy GS oraz przeprowadzenie kursów z zakresu gospodarstwa domowego i racjonalnego żywienia. Ponadto Zarząd prowadził działalność z zakresu wychowania młodzieży – odczyty o wychowaniu, higienie, zdrowiu oraz świadomym macierzyństwie. Zorganizowano zabawę, podczas której zebrano 2 780 zł, za które kupiono sztandar komitetu PZPR i wspomozono ciężko chorą podopieczną, a 500 zł złożono na książeczkę oszczędnościową. Zarząd Gromadzki LK zorganizował 5 konkursów „Milion kobiet oszczędza w SOP”. Ponadto zakupiono prezenty z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka na kwotę 900 zł i aktywnie włączono się do prac społecznych przy budowie dróg i sklepów. Współpracując z Kołami Gospodyń Wiejskich i Zarządem Kółek Rolniczych, organizowano konkursy czystości i najpiękniejszych ogródków. Oprócz tego przy Zarządzie Gromadzkim funkcjonował zespół prawny, który udzielał porad w każdej sobotę. W planach Zarządu było też zorganizowanie m.in. pralni i żłobka dla dzieci matek pracujących⁵⁹.

W latach 70. LK kładła nacisk na współpracę z komitetami osiedlowymi. Wynikało to przede wszystkim z wycofania Ligi z zakładów pracy, w których utworzono związki zawodowe, oraz przyjęcia w 1967 roku nowego statutu. Według niego obszarem działalności organizacji miały zostać jedynie miasta i osiedla⁶⁰. W woj. białostockim działało 220 komitetów osiedlowych i obwodowych samorządów mieszkańców⁶¹. Dużą uwagę skupiano na współzawodnictwie terenowych kół LK. W woj. białostockim do współzawodnictwa w 1974 r. przystąpiło 14 Zarządów Miejskich LK w liczbie 254 kół, na 369 działających i zrzeszających 11 100 członkiń, tj. ok. 70% zarządów. Współzawodnictwo wygrało koło przy ul. Kaznodziejskiej w Łomży. Drugie miejsce zajęło koło terenowe w Boćkach (pow.

⁵⁸ J. Iwanicka, *Zarządy Kół LK i Komisje Kobiet Pracujących – wspólnie dla dobra kobiet*, „Nasza Praca” 1963, nr 5–6, s. 19–20.

⁵⁹ B. Ślęzak, *O niektórych formach pracy Gromadzkich Zarządów Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1963, nr 5–6, s. 30–31.

⁶⁰ M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 169; N. Lubik-Reczek, R. Reczek, *Liga Kobiet – organizacja „reprezentująca” interesy kobiet w Polsce Ludowej. Zarys działania*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2013, nr 4, s. 111.

⁶¹ *Współpraca Ligi Kobiet z Samorządem Mieszkańców*, „Nasza Praca” 1974, nr 8–9, s. 29, 31–32.

bielski), które zorganizowało akcję honorowego krwiodawstwa. III miejsce zajęło Koło Rodzin Milicyjnych w Kolnie, które zwiększyło liczebność o 15 osób. Ponadto wyróżniono dwa koła blokowe w Łomży, koło terenowe w Białowieży, koło blokowe i koło osiedlowe w Białymstoku oraz koło blokowe w Ełku, Olecku i Sejnach⁶². W związku z ogłoszeniem Międzynarodowego Roku Kobiet oraz obchodami 30-lecia Polski Ludowej Liga Kobiet podjęła działania propagandowe i aktywizujące społeczeństwo w podnoszeniu estetyki osiedli⁶³.

Jednym z najbardziej aktywnych Zarządów Powiatowych LK w latach 70. był Zarząd w Łomży⁶⁴. Istniało w niej do końca 1971 r. 40 kół blokowych i terenowych, zrzeszających 1 200 członkiń. Szczególną aktywność przejawiano w temacie opieki nad dziećmi pracujących kobiet, oświacie wychowawczo-sanitarnej kobiet i propagandzie ideologicznej. Ponadto działała poradnia prawno-społeczna, prowadzona przez Zbigniewa Bogackiego, w której m.in. podnoszono świadomość kobiet w zakresie estetyki w mieście oraz konieczności jego rozwoju poprzez budowę pralni i oczyszczalni ścieków⁶⁵.

Koło Ligi Kobiet przy Zarządzie Miasta w Łomży utrzymywało kontakty z Radą Kobiet w Drohobyczu, której przedstawicielki przyjechały na uroczystość Centralnych Dożynek w Białymstoku 1 września 1973 r. oraz na liczne spotkania z członkiniami LK w Łomży podczas 6-dniowej wizyty, w czasie których wymieniono się doświadczeniami⁶⁶.

Drugim ośrodkiem przodującym w realizacji celów Zarządu Głównego Ligi Kobiet przez cały okres PRL był Zarząd w Białymstoku. „Zarząd Wojewódzki LK w Białymstoku wyraźnie wysunął się na czoło w przebiegu kampanii sprawozdawczo-wyborczej w naszej organizacji”⁶⁷. Z woj. białostockiego na łamach pisma „Nasza Praca” wyróżniono koło osiedlowe Starosielce, które szczególnie zaangażowało się w poprawę pracy w handlu, wsparcie komitetów rodzicielskich w szkołach oraz pomoc przy wypadkach losowych (pożary), a także występowanie w procesach karnych i cywilnych⁶⁸. Najbardziej aktywne w Białymstoku było koło LK przy ul. Ostrowskiego 2, Żytniej, Skłodowskiej i koło im. Emilii

⁶² J. Iwanicka, *Nieco informacji o współzawodnictwie kół*, „Nasza Praca” 1974, nr 3, s. 10–13.

⁶³ M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 173; eadem, „Zwierciadło”..., op. cit., s. 70–71; eadem, *Obchody Międzynarodowego Roku Kobiet...*, op. cit.; I. Ratman-Liwerska, op. cit., s. 153–158.

⁶⁴ E. Lis, *Działalność społeczna łomżyńskich członkiń LK*, „Nasza Praca” 1972, nr 1–2, s. 44; M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 171–175.

⁶⁵ Ibidem, s. 44–45.

⁶⁶ A. Rokicka, *Z życia organizacji. Przyjacielska wizyta*, „Nasza Praca” 1974, nr 1–2, s. 69–70.

⁶⁷ M. Mroczek, *Spostrzeżenia, uwagi i wnioski z konferencji w Grajewie*, „Nasza Praca” 1960, nr 10, s. 22.

⁶⁸ M. Mroczek-Szymańska, *Współzawodnictwo kół*, „Nasza Praca” 1972, nr 3, s. 4, 8, 16.

Szanieckiej na osiedlu Dojlidy⁶⁹. Szczególny nacisk oddział ten kładł na pomoc osobom starszym i chorym. Prowadzono działalność kulturalno-oświatową, np. podczas rocznicy rewolucji październikowej prowadzono prelekcje, w czasie których pito herbatkę z samowara i jedzono potrawy rosyjskie. Spotkania wszystkich członkiń koła odbywały się w każdy pierwszy wtorek miesiąca. Podnoszono wówczas wiedzę z zakresu zdrowia, higieny i prawa⁷⁰. Działaczki koła osiedlowego aktywnie uczestniczyły w życiu społecznym miasta. Organizowały kursy szydełkowania i haftu, pokazy mody, żywienia i sprzętów gospodarstwa domowego oraz loterie, z których dochód przeznaczały na organizację Dnia Dziecka, Dnia Zwycięstwa lub wyposażenie świetlicy. Współpracowały z Komitetem Osiedlowym, do którego należało 5 członkiń Koła. Włączyły się w akcję porządkowania osiedli i parków oraz systematycznej lektury prasy i tygodników o tematyce politycznej, gospodarczej i kulturalnej w kraju. Czynnice brały udział w konkursach czytelniczych i kulturalnych, np. „Sztuka w rodzinie i otoczeniu”⁷¹. Przy kole LK współdziałało koło TPPR. Szeroki zakres aktywności od początku istnienia koła wpłynął na zajmowanie przodującej pozycji wśród kół w mieście⁷².

Koła Ligi Kobiet w województwie białostockim organizowano z różnym nasileniem przez cały okres PRL-u. W styczniu 1972 r. utworzono koło LK z siedzibą w klubie seniora „Łączność”, które liczyło 12 członkiń, a na początku 1974 już 41. Zebrania odbywały się co miesiąc lub co 2 tygodnie. Na nich, oprócz realizacji zadań narzuconych przez Zarząd Główny, odbywały się pokazy żywieniowe połączone z degustacją, prelekcje lekarzy, redaktora, aktora, przedstawiciela wojska czy kosmetyczki. Szczególny nacisk w swej działalności, podobnie jak m.in. w Bielsku Podlaskim, kładziono na pomoc ludziom starszym i samotnym oraz dzieciom. Organizowano im posiłki w restauracji „Romantyczna” oraz nawiązano kontakt z Domem Rencisty i Domem Małego Dziecka. Dzieciom organizowano choinki oraz prezenty, włączano się w pomoc w przedszkolach i w akcje podnoszenia estetyki miasta. O ich aktywności pisano na łamach „Gazety Białostockiej”. Dzięki współpracy z WSS (Społem) w komitetach sklepowych i ośrodkach „Praktyczna Pani” członkinie LK zyskiwały darmowe bilety do kina i teatru. Aktywnie włączyły się też w obchody 55. rocznicy Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji

⁶⁹ Przewodniczącą koła osiedlowego była Natalia Gielar. Z okazji 8. rocznicy powołania koła zorganizowano w 1975 r. wystawę o jego działalności oraz wyróżniono koło odznaką honorową Zarządu Głównego LK i dyplomem. Ponadto urządono loterię, z której dochód przekazano na konto Wojewódzkiego Instytutu Zdrowia Dziecka. N. Gielar, *Z pracy Kół i Zarządów. Wystawa obrazująca nasz dorobek*, „Nasza Praca” 1975, nr 11, s. 62–64.

⁷⁰ LK woj. białostockiego zainicjowała budowę linii wodociągowej oraz miała największe zasługi w zakresie propagandy szczepień ochronnych. Więcej: Z. Konderska, *Po pierwszym etapie*, „Nasza Praca” 1972, nr 11, s. 25, 30.

⁷¹ N. Gielar, *Z pracy Kół i Zarządów...*, op. cit., s. 62–64.

⁷² Eadem, *Kół dobrze pracujących mamy wiele w kraju*, „Nasza Praca” 1974, nr 8–9, s. 70–73.

Październikowej. Ponadto brały czynny udział w konkursach przygotowywanych przez inne organizacje, a także w wykładach organizowanych przez Zarząd Wojewódzki LK. Koło to urządziło wystawę robótek ręcznych w Klubie Kobiety, która cieszyła się dużym zainteresowaniem, w związku z czym zaplanowano drugą edycję na rok 1974. Prowadzono społeczną poradnię krawiecką oraz kącik gospodarczy. Członkinie koła LK włączyły się w zbiórkę pieniędzy na NFOZ, poprzez zorganizowanie loterii fantowej i zbiórkę osobistą; uzyskały 2 444 zł, które przekazały na konto Wojewódzkiego Instytutu Zdrowia Dziecka⁷³. W 1975 r. koło otrzymało imię „Trzydziestolecia PRL”, a po dwuletnim okresie działalności zdobyło 3. miejsce w konkursie na najlepsze koło. Jego przewodniczącą była J. Górską. Koło LK dynamicznie realizowało postawione zadania przy współpracy z Zarządem Okręgu Ligi Ochrony Przyrody, Komitetem Osiedlowym „Zachęta” i klubem seniora „Łączność”. Przeprowadziło zbiórkę pieniędzy (loterię) na budowę Centrum Zdrowia Dziecka., uczestniczyło w wykładach organizowanych przez Zarząd Miejski LK dotyczących socjalistycznego wychowania w rodzinie⁷⁴. Międzynarodowy Rok Kobiet, obchodzony w 1975 roku, przyniósł wzmożone działania kół osiedlowych i blokowych na rzecz realizacji lokalnych potrzeb kobiet⁷⁵.

Wraz ze zmianą sytuacji politycznej i gospodarczej w Polsce Ludowej przekształcały się główne kierunki działalności Ligi Kobiet. Nie oznacza to jednak, że wszystkie terenowe i powiatowe koła Ligi Kobiet w województwie białostockim jednakowo angażowały się w realizację tych samych zadań. Analiza „Naszej Pracy” pozwala wysunąć hipotezę, że poszczególne powiaty województwa białostockiego włączały się w działania, które zyskiwały aprobatę społeczności i były możliwe do realizacji na danym terenie. Największą popularność wśród oddziałów terenowych województwa białostockiego do 1975 roku zyskały agendy: wychowanie, oświata, poradnie prawno-społeczne i estetyka.

Wychowanie

Wśród działań Ligi Kobiet województwa białostockiego na wyróżnienie zasługuje organizacja kolonii wakacyjnych dla dzieci. Aktywność Ligi w tym zakresie propagowana była od początku istnienia organizacji. Zarząd Wojewódzki w 1948 r. zorganizował najwięcej w kraju kolonii i półkolonii, z których skorzystało 582 dzieci, nie wykorzystując jednocześnie wszystkich środków na to

⁷³ J. Górską, *Więcej takich kół...*, „Nasza Praca” 1974, nr 1–2, s. 74–76.

⁷⁴ Eadem, *Z pracy Kół i Zarządów. Koło im. Trzydziestolecia PRL*, „Nasza Praca” 1975, nr 8–9, s. 68.

⁷⁵ M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w terenie...*, op. cit., s. 174–175; eadem, *Obchody Międzynarodowego Roku...*, op. cit.

przeznaczonych⁷⁶. Kolonie finansowane były ze środków Zarządu Głównego LK, Ministerstwa Oświaty, Zarządów Wojewódzkich Ligi. Działalność ta nie słabła także w następnych latach. W 1950 roku podsumowano, że białostocki oddział Ligi Kobiet nie tylko zorganizował wakacje letnie dla dzieci, ale także pomógł wyszukać położne dla gmin i zapewnić im kwatery. Działalność wypoczynkową dla dzieci białostocki oddział LK prowadził także w późniejszych latach. W 1967 r. Zarząd Wojewódzki zorganizował samodzielnie 1 półkolonię dla 59 dzieci, 5 wycieczek dla 168 dzieci oraz opiekę w świetlicach i na podwórkach 28 razy dla 870 dzieci, czyli największej grupie w skali kraju. Ponadto Liga Kobiet, we współpracy z innymi organizacjami społecznymi, przygotowała 1 półkolonię dla 75 dzieci, wczasy w mieście 5 razy dla 149 dzieci, 5 wycieczek dla 157 dzieci oraz opiekę na placach gier i zabaw 9 razy dla 209 dzieci. W 1968 r. skorzystało z wakacji 1 160 dzieci w wieku 4–14 lat, a w 1969 r. 2 396 dzieci. Zarząd Wojewódzki LK w Białymstoku zamierzał zwiększyć nakład funduszy na tę działalność w następnych latach.

Liga Kobiet w Białymstoku w 1968 podjęła na osiedlu Antoniuk badania ankietowe dotyczące wychowania dzieci i młodzieży przez kobiety pracujące zawodowo. Badania przeprowadzono na grupie 200 rodzin wybranych losowo. Analiza rodzin wykazała, że 75% kobiet nie poświęca się w ogóle pracy społecznej oraz określiła, jakie mają potrzeby w związku z wykonywaniem pracy zawodowej, np. żłobki, przedszkola, świetlice. Badania dowiodły, że kobiety obciążone są podwójnymi obowiązkami – zawodowymi (w pracy) i domowymi (wychowywaniem dzieci w domu)⁷⁷.

Zarząd Główny LK w 1971 roku zorganizował konkurs „Rodzina w klubie”, w który aktywnie włączyła się LK w woj. białostockim. W Białymstoku, przy Prezydium WRN, prowadzono cykl spotkań „Konflikty pokoleń we współczesnej rodzinie – przykłady i skutki”, „Postawa i rola rodziny w kształtowaniu osobowości potomstwa”, „Wpływ środowiska na społeczną postawę obywatela”. Dom Kultury w Wysokiem Mazowieckiem szczególnie nacisk kładł na dyskusję młodzieży w tematach takich, jak: „Małżeństwo XX wieku”, „Kultura współżycia w rodzinie”, „Dorośli a dzieci”, „Problem alkoholizmu”. W Olecku realizowano nieco inne zagadnienia: „Ja, rodzina i społeczeństwo”, „Kariera, awans, powodzenie”, „Estetyka i piękno w twoim życiu”, „Tradycje, zwyczaje, maniery”⁷⁸.

⁷⁶ „Na specjalne wyróżnienie i pochwałę zasługuje Zarząd Wojewódzki Ligi Kobiet w Białymstoku, który nie tylko, że nie przekroczył prelimitowanej sumy, lecz nie wykorzystał jej całkowicie, przy równoczesnym wzorowym prowadzeniu kolonii” („Nasza Praca” 1948, nr 10–11, s. 35).

⁷⁷ W. Jakubowski, E. Papliński, *Praca kobiet a wychowanie dzieci*, „Nasza Praca” 1968, nr 10, s. 30–37.

⁷⁸ J. Sojka, *Problemy współczesnej rodziny. Rodziny w placówkach kulturalno-oświatowych*, „Nasza Praca” 1971, nr 2, s. 32–33.

Oświata

Wśród aktywności Białostockiego Oddziału Ligi Kobiet w 1951 roku na uwagę zasługuje prowadzenie 14 świetlic. Największe uznanie Zarządu Głównego zdobyła świetlica prowadzona w Suwałkach, „która [była] ogniskiem życia kulturalnego terenu i kuźnią kadr kobiecych”⁷⁹. Najbardziej aktywnym kołem terenowym okazało się wówczas koło Ligi Kobiet w Sejnach. Ponadto wyróżniono koło terenowe w Narwi i Boćkach (pow. bielski)⁸⁰.

Zarząd Wojewódzki Ligi Kobiet w Białymstoku współpracował z TPPR (Towarzystwem Przyjaźni Polsko-Radzieckiej), którego przewodniczącą była Zofia Trybulska. W siedzibie TPPR Liga Kobiet organizowała zebrania i pogadanki dla kobiet. Zaś w ramach działalności kół blokowych organizowała biblioteki klubowe. Do października 1954 r. miało działać 12 takich bibliotek-wypożyczalni⁸¹. W pracy oświatowej LK kooperowała z Towarzystwem Wiedzy Powszechnej, które utworzyło 57 uniwersytetów powszechnych w latach 1962/1963⁸². TWP w latach 1962/1963 przeprowadziło w Białymstoku 3 463 odczyty⁸³.

Liga Kobiet zorganizowała w 1962 roku konkurs czytelniczy ph. „Wiedza pomaga w życiu”. Ogółem średnia czytelnictwa w woj. białostockim wynosiła 17,11%⁸⁴. Zarząd Wojewódzki LK w Białymstoku i Lublinie ogłosił z okazji XX-lecia LK konkurs czytelniczy nt. „Zdrowie i kultura podstawą współczesnej rodziny”⁸⁵. Ponadto oddział białostocki zorganizował ok. 450 odczytów, podczas których wyświetlano filmy oświatowo-sanitarne⁸⁶. W konkursie czytelniczym w woj. białostockim udział wzięło 7 200 osób, a w woj. lubelskim ponad 16 tys. kobiet⁸⁷. Ogółem do konkursu czytelniczego w całym kraju przystąpiło ponad 75 tys. osób, przeważnie kobiet. Druga edycja konkursu (w 1967) cieszyła się znacznie większym zainteresowaniem. Książki konkursowe w 1967 r. czytało 11 577 kobiet. Jednak wśród informacji zawartych w piśmie istnieją nieścisłości w liczbie

⁷⁹ Analiza pracy świetlic, „Nasza Praca” 1951, nr 20, s. 46.

⁸⁰ Co piszą o nas, „Nasza Praca” 1953, nr 1, s. 36–37.

⁸¹ Poznajmy ich pracę i osiągnięcia. W domu Przyjaźni, „Nasza Praca” 1954, nr 10, s. 18–19.

⁸² J. Iwanicka, Uniwersytety Powszechne TWP – najatrakcyjniejsza forma samokształcenia, „Nasza Praca” 1963, nr 11–12, s. 13–16.

⁸³ Eadem, O potrzebie współpracy z TWP, „Nasza Praca” 1964, nr 1, s. 18–22.

⁸⁴ Eadem, Wiedza pomaga w życiu, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 23–27.

⁸⁵ Eadem, Problemy pracy kulturalno-wychowawczej. Pierwsze informacje o obchodach roku XX-lecia LK, „Nasza Praca” 1965, nr 5, s. 33–35; Eadem, Jaki może być udział organizacji w realizacji zadań nowego roku kulturalno-oświatowego, „Nasza Praca” 1965, nr 10, s. 48–54; Eadem, Nowe konkursy w roku 20-lecia organizacji, „Nasza Praca” 1966, nr 1–2, s. 16–23.

⁸⁶ Eadem, Nowe konkursy w roku 20-lecia..., op. cit., s. 19.

⁸⁷ Eadem, Konkursy czytelnicze to doskonała forma samokształcenia, „Nasza Praca” 1967, nr 3, s. 33–35.

uczestników konkursu z poprzedniej edycji⁸⁸. Zawyżono ich liczbę o 70 osób, celem propagowania zainteresowania i trafności działań podejmowanych przez LK. Brak spójności w publikowanych sprawozdaniach rzutuje na zmniejszoną wiarygodność innych informacji publikowanych na łamach pisma. Konkursy czytelnicze organizowano także w późniejszych latach, ale zainteresowanie czytelników spadło. Przyczyn tego upatrywano w zmianie tematyki obowiązującej lektury, skierowanej głównie na zakres prawniczy⁸⁹.

Działalność oświatowa w latach 70. w białostockiej LK to prowadzenie zajęć „Chcę być kochana”, których celem była popularyzacja wiedzy o rodzinie wśród młodzieży i młodych małżeństw⁹⁰. Cykl ten został szczegółowo przedstawiony w jednym z numerów „Naszej Pracy” – podano konkretne tematy do opracowania i wytyczne, w jaki sposób prowadzić spotkania⁹¹.

Działalność kulturalno-oświatowa w woj. białostockim została doceniona przez Zarząd Główny, który przyznał nagrodę dla Eugeniusza Sawickiego, kierownika Dzielnicowego Domu Kultury na Nowym Mieście w Białymstoku. Spotkania poświęcone były tematyce z zakresu gospodarstwa domowego, mody i urody, zdrowia, małżeństwa, estetyki wnętrza i ogrodów⁹².

Poradnie prawno-społeczne

Na terytorium województwa białostockiego do końca 1952 roku działały 3 poradnie prawno-społeczne: w Białymstoku, Suwałkach i Elku. W celu udoskonalenia porad udzielanych kobietom nawiązano współpracę m.in. z prawnikami, którzy podjęli się prowadzenia poradni prawnej. Porad społecznych udzielały początkowo wyłącznie członkinie etatowe Ligi Kobiet. Jednak mnogość spraw, z jakimi zwracały się o pomoc kobiety, skłoniło Zarząd Ligi do włączenia do poradnictwa członkiń nieetatowych⁹³. 14 czerwca 1961 r. odbyła się w Olecku narada instruktorów powiatowych i aktywu poradni prawno-społecznych LK z terenu woj. białostockiego. Naradą kierowała przewodnicząca Komisji Prawno-Społecznej przy ZWLK, będąca sędzią Sądu Wojewódzkiego dla Nietletnich – Matoszko. W naradzie uczestniczyła sekretarz ZWLK Zofia Matejczyk oraz I sekretarz Komitetu Powiatowego PZPR w Olecku, co świadczy o dużym zainteresowaniu i poparciu dla

⁸⁸ Eadem, *Problemy pracy kulturalno-wychowawczej. Z książką na co dzień*, „Nasza Praca” 1976, nr 11, s. 27–28.

⁸⁹ Eadem, *Plon konkursu czytelniczego*, „Nasza Praca” 1969, nr 2, s. 13–20.

⁹⁰ E. Starczewska, *Imprezy oświatowe*, „Nasza Praca” 1973, nr 7–8, s. 86–87.

⁹¹ *Chcę być kochana*, ibidem, s. 87–90.

⁹² J. Sojka, *Trzeci przegląd imprez pod hasłem „Rodzina w klubie”*, „Nasza Praca” 1974, nr 8–9, s. 50–51.

⁹³ L. Franciszkiewicz, *Poradnictwo prawno-społeczne*, „Nasza Praca” 1952, nr 12, s. 22–27.

działalności Komisji Prawno-Społecznych⁹⁴. Nowatorstwo tej narady polegało na pominięciu tradycyjnego modelu organizacji spotkania, na którym wygłasza się referaty o dotychczasowej działalności LK w województwie, na rzecz spontanicznych, wolnych wystąpień kobiet pracujących w poradniach. Poradnia prawno-społeczna działała w Olecku od 1958 r. Udzielano w niej porad prawnych i wraz z kierownikiem Wydziału Zdrowia prowadzono akcję świadomego macierzyństwa. Udzielano porad lekarskich indywidualnych oraz organizowano wyjazdy ekip lekarskich na wieś⁹⁵. Kolejną poradnię prawno-społeczną utworzono w 1960 r. w Bielsku Podlaskim. W ciągu roku udzielono w niej ponad 40 porad prawnych i 90 z zakresu świadomego macierzyństwa⁹⁶. Poradnia społeczno-prawna w Siemiatyczach, poza udzielaniem porad prawnych, prowadziła szeroką akcję wychowawczą⁹⁷. Poradnia prawno-społeczna w Łomży kładła szczególny nacisk na podnoszenie kwalifikacji zawodowych wśród kobiet i utworzenie II klasy Technikum Ekonomicznego w składzie 21-osobowym⁹⁸. Poradnia prawno-społeczna funkcjonowała także w Łapach, ale podobnie jak w Bielsku Podlaskim borykała się ona z brakiem lekarzy ginekologów, co uniemożliwiało im prowadzenie szerokiej akcji propagowania idei świadomego macierzyństwa⁹⁹. Mimo to, w drugiej połowie lat 60. poradnia w Bielsku Podlaskim, podobnie jak w Białymstoku, Ełku, Suwałkach i Olecku, została uznana za przodującą w zakresie dostosowywania się do potrzeb społeczeństwa¹⁰⁰. W grudniu 1962 r. na terytorium woj. białostockiego działało 17 poradni prawno-społecznych. Wzorową działalność wielokierunkową prowadziła poradnia w Olecku. Natomiast w Gołdapi, Sokółce, Hajnówce i Wysokiem Mazowieckiem ZPLK nie mogły zorganizować dobrze funkcjonujących poradni, ze względu na brak lokali i aktywnych społecznie prawników. Zarząd Wojewódzki LK rozpoczął rozprowadzanie ankiet zarówno dla petentów, jak i kadry pracowniczej poradni. Wynikało z nich, że na 580 osób ankietowanych, 348 stanowiły kobiety zamężne, tj. 60%. W dalszej części artykułu istnieje jednak informacja, że ankietowano 520 osób, zatem kobiety zamężne stanowiły 67%. Ankietowanym udzielono 759 porad, co oznacza, że część z nich korzystała z porad więcej niż jeden raz. Największym zainteresowaniem cieszyły się porady dotyczące pomocy społecznej – znalezienia pracy, umieszczenia dzieci w przedszkolu, uzyskania renty. Drugą grupą są porady prawne, z których skorzystało 145 osób, w tym 61 spraw dotyczyło alimentów, 32 ustalenia ojcostwa, 31 rozwodów, 21 pozbawienia władzy rodzicielskiej. W ankietach sugerowano wydłużenie

⁹⁴ Z. Roszczyk, *Inicjatywa godna naśladowania*, „Nasza Praca” 1961, nr 5, s. 16.

⁹⁵ Ibidem, s. 16–18.

⁹⁶ Ibidem, s. 18.

⁹⁷ Ibidem, s. 18–19.

⁹⁸ Ibidem, s. 19.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ J. Matoszko, *Białostockie poradnie prawno-społeczne*, „Nasza Praca” 1967, nr 7, s. 24.

godzin pracy poradni oraz rozszerzenie zakresu jej poradnictwa o prelekcje świadomego macierzyństwa, prawa rodzinnego, prawa pracy robotników PGR, gospodarstwa domowego, wyboru zawodu, kosmetyki, mody oraz estetyki wewnątrz mieszkalnych. Zarząd Wojewódzki LK zobowiązał się sprostać wszystkim oczekiwaniom ankietowanych. Ponadto zarządził zwoływanie co kwartał narady szkoleniowej dla pracowników poradni¹⁰¹. Zarząd Wojewódzki LK w maju 1963 roku zorganizował naradę wojewódzką wraz z woj. olsztyńskim. Narada poświęcona była wymianie doświadczeń komisji społeczno-prawnych między poszczególnymi województwami oraz omówieniu przeprowadzonych ankiet¹⁰². Cztery lata później ZGLK zorganizował w Białymstoku krajową naradę poradni prawno-społecznych, w której udział wzięło ok. 100 osób. Do końca 1966 r. w całej Polsce działały 342 poradnie, które udzieliły łącznie 68 tys. porad z zakresu spraw alimentacyjnych, rozwodowych, zatrudnienia, alkoholizmu, pomocy materialnej i zatargów rodzinnych¹⁰³. W 1967 r. na terenie woj. białostockiego funkcjonowało 18 poradni prawno-społecznych, w których pracowało łącznie 221 specjalistów z różnych dziedzin. Tylko w 1966 r. udzielono w poradniach łącznie 2 099 porad¹⁰⁴. Najbardziej prężnie działały poradnie w Białymstoku, Ełku, Suwałkach, Bielsku Podlaskim i Olecku¹⁰⁵. Poradnie społeczne w Białymstoku, jako jedne z nielicznych, skupiały w swych szeregach wykwalifikowaną kadrę pracowników. W następnym roku w całym kraju działało łącznie 445 poradni prawno-społecznych¹⁰⁶. Mnogość poradni tworzonych w różnych latach była impulsem do opublikowania w 1973 roku regulaminu i zasad działania poradni prawno-społecznych w całym kraju¹⁰⁷ oraz zwoływania Krajowych Zjazdów Sekcji Kobiet Prawników przy Lidze Kobiet, podczas których wymieniano się doświadczeniami¹⁰⁸.

Estetyka

Kolejnym przedsięwzięciem, najczęściej opisywanym na łamach pisma od drugiej połowy lat 60. i w latach 70., są konkursy w zakresie czystości bloków

¹⁰¹ Z. Roszczyk, *Białystok poszukuje nowych form poradnictwa – drogą badań ankietowych*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 36–38.

¹⁰² Eadem, *Z zagadnień prawnych. Narady wojewódzkie należy kontynuować*, „Nasza Praca” 1963, nr 9, s. 19–22.

¹⁰³ M. Aszkenazy, *Szukamy nowych form pomocy rodzinie*, „Nasza Praca” 1967, nr 7, s. 19–23.

¹⁰⁴ Udzielono 444 porad alimentacyjnych, 85 rozwodowych, 376 w sprawie zatrudnienia i 282 dotyczących konfliktów rodzinnych.

¹⁰⁵ J. Matoszko, *Białostockie poradnie...*, op. cit., s. 23–30.

¹⁰⁶ K. Witkowska, *Osiągnięcia i zadania poradni społecznych Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1968, nr 4, s. 23–24.

¹⁰⁷ „Nasza Praca” 1973, nr 9, s. 1–11.

¹⁰⁸ *Rezolucja*, „Nasza Praca” 1974, nr 6–7, s. 62–65.

i poradnictwo w zakresie praktycznego i stylowego urządzania mieszkań. Zarząd Wojewódzki LK w Białymstoku, w porozumieniu z Wydziałem Gospodarki Komunalnej Prezydium WRN, zorganizował w 1967 roku współzawodnictwo wszystkich powiatów województwa w estetyce i czystości klatek schodowych oraz innych pomieszczeń użytkowanych przez ogół mieszkańców. Duże zainteresowanie tą inicjatywą wykazały koła blokowe, które zgłosiły udział 4 128 kobiet z 412 klatek. Najwięcej uczestniczek zgłosiło się w Ełku (560), w Łomży (320), Bielsku Podlaskim (194) i Łapach (122)¹⁰⁹. Współzawodnictwo kół w 1971 roku cieszyło się zainteresowaniem tylko 55% kół wojewódzkich i 45% zarządów powiatowych. W 1974 roku w konkursie na czystą klatkę schodową miały wziąć udział wszystkie ZPLK i ZMLK w woj. białostockim. Jednak w porównaniu z 1967 rokiem zainteresowanie zdecydowanie spadło. Do konkursu przystąpiło 1 590 członkiń LK, zgłaszając 279 klatek schodowych¹¹⁰. Nadal aktywne działania prowadził jedynie ZPLK w Łomży¹¹¹.

Podsumowanie

Analizowane numery biuletynu informacyjnego Zarządu Głównego Ligi Kobiet pozwalają wyróżnić najbardziej popularne płaszczyzny aktywności wśród powiatowych kół LK w województwie białostockim. Nie wszystkie terenowe oddziały organizacji były jednakowo aktywne na tych samych płaszczyznach, co wynikało m.in. z kwalifikacji zawodowych członkiń LK oraz aprobaty społeczeństwa. Artykuły prezentujące dokonania kół Ligi pozwalają zaobserwować rozwój działań oddziałów terenowych w świetle sytuacji politycznej i gospodarczej Polski Ludowej. Na łamach pisma brak jest (lub występują tylko szczątkowo) informacji o Lidze Kobiet w Mońkach, Sokółce, Łapach, Wysokiem Mazowieckiem, Kolnie, Dąbrowie Białostockiej, Zambrowie, Siemiatyczach i Hajnówce. Ponadto, jak zaznaczono w pracy, pismo zawiera nieścisłości w przekazywanych danych, dotyczących liczebności członkiń i zainteresowania społecznego organizowanymi wydarzeniami. Czasopismo, mimo swego propagandowego charakteru, jest cennym materiałem źródłowym, dostarczającym wielu informacji o Lidze Kobiet, jej strukturach, zasadach działania i płaszczyznach aktywności. Jego wartość wynika także z faktu, że wychodziło w miarę regularnie i stanowić może dobry materiał porównawczy i uzupełniający względem innych źródeł, przede wszystkim archiwalnych. W świetle biuletynu „Nasza Praca” Liga Kobiet w województwie białostockim wzorowo realizowała wytyczne Zarządu Głównego LK, zgodne z polityką partii.

¹⁰⁹ *W trosce o czystość osiedli*, „Nasza Praca” 1967, nr 6, s. 55–56.

¹¹⁰ *Akcja „Przez czystość i porządek do gospodarności” trwa*, „Nasza Praca” 1974, nr 3, s. 35.

¹¹¹ *Koła Ligi Kobiet donoszą*, „Nasza Praca” 1974, nr 6–7, s. 84–85.